

NAGY Béla

Dobsinától Kolozsvárig

Reményik Sándor családfája

Nagy veszteség érte 1941. október 24-én a magyar irodalmi életet: elhunyt Reményik Sándor, az „erdélyi költőfejedelem”. A 20. század Végvári néven is ismert egyik legjelentősebb magyar költője, befejezve küzdelmes földi pályafutását, végleg elfoglalta helyét a halhatatlanok birodalmában. A mindössze 51 éves költőt a kolozsvári református egyház Kismező utcai Diakonissza kórházában érte a halál, ágyánál szeretett húga, Imre Kálmánné Reményik Sarolta virrasztott. A lelki és testi betegségektől meggyötört élettelen testét a lutheránus templomban ravatalozták fel, innen kísérték nagy részvét mellett utolsó útjára október 26-án a Házsongárdi temetőbe és helyezték örök nyugalomra a Reményik család sírkertjébe, szülei és az itt nyugvó rokonai mellé. Bár már fiatal kora óta különböző betegségekkel küzdött, Reményik Sándor mégis mindig az életet hirdette, s még az egyik legutolsó versében (*Béke*, 1941. május 16.) is arról ír, hogy bár „szenvadni elkerülhetetlen”, élni azért mégis jó.

A költő halála a kolozsvári Reményikek férfi ágának kihalását is jelentette, ő volt ugyanis a család utolsó, kolozsvári férfi leszármazottja. Az 1943-as kiadású *Kolozsvári Lak- és Címjegyzék*ben már nem szerepel Reményik nevű kolozsvári lakos, a család Szentlélek (ma Virgil Fulicea), valamint a Donáth úti ingatlanjainak tulajdonosaként dr. Imre Kálmánné Reményik Sarolta, a költő Budapesten élő húga szerepel.

(*A felvidéki nemes ősök*) A Kolozsvárra elszármazott Reményikek felvidéki nemesi családból eredeztethetőek. Steven Tötösy de Zepetnek irodalomtörténész, nyelvkuató *A magyar történelmi nemesség listáján* három felvidéki Reményik nevű nemes családot is említ csetneki, oláhpataki és olsvai előnevekkel. A Borovszky Samu (1860–1912) történész által szerkesztett *Magyarország vármegyéi és városai* monográfia *Gömör-Kishont vármegye nemes családjai* fejezetében (írták ifj. Reiszig Ede és Sarlay Samu) a Reményik családdal kapcsolatban ezt olvashatjuk: „Eredetileg trencsényi család, 1659. október 20-án szerezte nemességét és ott hirdette ki”. Hogy miért kapta a nemesi címet, és hogy mikor kerültek Gömör-Kishont megyébe, nem tudni, de az 1703. évi nemesi összeírás már említést tesz az Oláhpatakon élő és ott birtokokkal rendelkező Reményik családról. Valószínűleg innen kerülhettek az Oláhpataktól néhány kilométerre, északabbra fekvő Dobsinára, a költő Reményik Sándor apai felmenőinek lakhelyére. Ezt megerősíti Szontágh Sándor *A Dobsina-i Szontágh házról* című, a *Dobsina 600 éve (1326–1926)* emlékkönyvben megjelent írása is, amelyben a szerző, a négy dobsinai nemes család közt, a Reményik családot is megemlíti. Reményik Sándor őseinek nemesi származását mi sem bizonyítja jobban, mint az a tény, hogy az anyakönyvi bejegyzésekben a Reményik/Remenyik (korábbi névváltozatok) nevek előtt ott található a „nobilis” latin, vagy annak német változata, a „von” előtag, ami egyértelműen a nemesi rangot jelenti.

(*Dobsina, az ősi fészek*) Reményik Sándor anyakönyvi bejegyzésekkel is bizonyítható, időben a legtávolabbi felmenői dobsinai származásúak voltak. Dobsina (szlovákul Dobsiná, németül Dobschau) a történelmi Magyarország Gömör-Kishont vármegyéjének egyik legjelentősebb bányászvárosa volt, ma a szlovákiai Kassai kerület Rozsnyó járásához tartozik. A Gömör-Szepesi-érchegység középső részén, Rozsnyótól 26 km-re észak-nyugatra fekvő település kialakulását a környék gazdag színesfém- és vasérckészletének köszönheti. Már az első tatárjárás előtti időkben ismert bányatelepülés volt, amelyet a német nyelvterületekről (feltehetőleg a szomszédos Szepességből) ide költözött telepesek létesítettek.

Az első írásos adatot a dobsinai bányásztelepülésre vonatkozóan IV. Béla királyunk 1243. június 3-án kibocsátott adománylevelében találjuk, miszerint a tatárjárás idején kiváló érdemeket szerzett Bebek családnak adományozza Gömör vármegye nagy részét, a hozzá tartozó, Dobsinát is magába foglaló csetneki uradalommal együtt. Később, a 17. század derekán a csetneki birtok a Reményik nemesi család tulajdonába került – innen a család csetneki előneve. A bányatelepülés 1326-ban városi rangot nyert. A magukat bulénereknek nevező és a buléner nyelvet (sajátos német nyelvjárás számos magyar és tót jövevényszóval) beszélő, bányászattal és fémfeldolgozással foglalkozó szorgalmas lakóinak köszönhetően, a 19. század végéig, 20. század elejéig tartó töretlen fejlődését még az időnkénti török dúlások (az 1584. október 14-i betöréskor 350 lakost hurcoltak el) sem tudják megállítani.

Mikulik József dobsinai születésű ügyvéd és történész (aki Szinnyei József, a történész életrajzírója szerint nem más, mint a Rozsnyó körüli Betz Sándor erdőmester veje, azaz Reményik Sándor édesanyjának a sógora) *A bánya- és vasipar története Dobsinán* című, 1880-ban közölt tanulmányában így ír szülővárosáról: „Dobsina városa a bánya- és vasiparának köszöni eredetét, kora felvirágzását, megalapított jó hírét és régi gazdagságát, de viszont ezen őstermelés virágzásától függ jövője is.” Írásának, az itt élő és bányászattal foglalkozókról szóló részében megemlíti a Reményikeket is, akik közül Reményik Andrásnak 1725-ben 46 bányamezeje van, míg Reményik Jakab nemcsak bányákkal, hanem vashámorral is rendelkezik. Nem tudjuk, hogy milyen rokoni viszony létezett a fent említett Reményikek és a költő, adatokkal is bizonyítható felmenői között. Azt viszont igen, és ezt a korabeli anyakönyvek is bizonyítják, hogy Reményik Sándor felmenői több nemzedéken át itt születtek, ebben a felvidéki bányavárosban.

(*A dobsinai felmenők*) A költő adatokkal is bizonyítható, időben legtávolabbi felmenőjének a Dobsinán élő, Johannes Remenik nevű szépapja tekinthető. Ő és Mária nevű (a vezetékneve nincs bejegyezve a dobsinai anyakönyvben) felesége feltehetően 1700 körül születhettek. Nem tudunk sokat róluk, de az anyakönyvi bejegyzések szerint 1724 és 1730 között négy gyermekük született: Johannes (1724. szeptember 9.–?), Dorothea (1727. március 31.–?), Ana Mária (1728. december 19.–?) és Mathia (1730. december 17.–?). A négy gyermek közül utóbbi, a legfiatalabb Reményik Mathia/Mátyás a költő ükapja, aki 1761. január 27-én házasságot kötött bizonyos Susanna Czizerinnel (valószínűleg magyarosan Csiszér Zsuzsanna), akitől hét gyermeke született, öt leány és két fiú. Ők születési sorrendben a következők: Anna Susana (1764. február 10.), Johannes (1767. augusztus 6.), Mária (1770. május 3.), Ana Mária (1773. március 15.), Mathias (1775. április 13.), Esther (1776. augusztus 31.) és Sophia (1786. július 18.).

Az 1767. augusztus 6-án született Johannes Remenik, azaz Reményik János – a költő dédapja – a szintén Dobsinán élő Georgii Gómery (Gömöri György) és Esthera Szojkin (Szojkin Eszter) házaspár Mária (született 1777. június 18-án) nevű leányát vette feleségül. A házasság igen termékenynek bizonyult, összesen kilenc gyermekük született, sőt az apának

házasságon kívüli fia is volt. Az 1796 és 1817 között, tehát csaknem 20 év alatt született tíz gyermek közül a legelső, az 1796. február 13-án világra jött Mathias (Mátyás). Ő az első Reményik, aki, amint azt a továbbiakban látni fogjuk, Kolozsvárra került. Mátyást követően születtek Susana (1797), Esthera (1799), majd a századforduló után Anna Mária (1800), Joannis (1802), majd egy hosszabb szünet után az utolsó leány, Justina (1810). Ezután már csak fiúk születtek: Ludovicus – a költő nagyapja – 1812-ben, Carolus 1815-ben és végül Simon 1817-ben. Közben 1814-ben, vízkereszt napján megszületett az apának házasságon kívüli, bizonyos Gáll Mária (aki szintén Czizerin leány volt és 1771-ben született) nevű nővel való kapcsolatából egy féltestvér is, aki születésnapjára való tekintettel a Gasparus Melchior Baltazar (Gáspár Menyhárt Boldizsár) keresztneveket kapta.

Fontosnak tartom megjegyezni, hogy a dobsinai anyakönyvben a dédszülők gyermekeinek a születési bejegyzéseinél minden esetben az apa, Mathias/Mátyás neve előtt ott szerepel a nobilis előtag, ami egyértelműen bizonyítja a család nemesi származását. A másik érdekesség, amit érdemes kiemelni az, hogy Reményik Sándor apai dédapjának, Joannes Remenik Anna Mária nevű leánya, a szintén dobsinai Páck (Pákh) Mihállal (Reményik Sándor édesanyjának a nagyapja) kötött házassága révén, anyai ágon a költő dédanyja volt.

(A kolozsvári korszak kezdete) A 19. század közepétől kezdődően Dobsinán és környékén a bányák kimerülése következtében a bányászat és a fémfeldolgozó ipar fokozatos hanyatlásnak indult. Ezzel egy időben kezdetét vette az addig oly virágzó és gazdag bányaváros lassú gazdasági hanyatlása, lakosainak elszegényedése. Ennek legszomorúbb következménye pedig az elvándorlás lett, a munka nélkül maradt, bánya- és fémiparban dolgozók ifjabb nemzedéke kénytelen volt máshol munkát keresni. Sokan közülük a távoli Amerikai Egyesült Államokban próbáltak szerencsét.

Reményik Sándor dobsinai dédapjának legidősebb fia, Mátyás is az elvándorlás útját volt kénytelen választani. Ő a 19. század elején hagyta el szülőföldjét, s ha nem is a messzi Amerikában, de a szülővárosától így is eléggé távol eső Kolozsváron próbált szerencsét. Vaskereskedéssel kezdett foglalkozni és rátermettségének, szorgalmának köszönhetően sikerült aránylag rövid időn belül megvetnie a lábát választott városában. Valószínű, hogy meg lehetett elégedve az itt szerzett tapasztalatokkal, körülményekkel, mert nemsokára ide csábította a nála jóval fiatalabb öccsét, Lajost, illetve a szintén fiatalabb féltestvérét, Gáspárt is. A „vasárus” Reményik testvérek a 19. század közepe táján már Kolozsvár – Ürmössy Lajos megfogalmazása szerint (lásd: *Kolozsvár kereskedelme és ipara története*) – „elsőrendű” kereskedőinek számítottak, olyanok mellett, mint Dietrich Sámuel vagy Krémer Samu.

Reményik Mátyás családjáról nem sok adat maradt fent. A dobsinai anyakönyvi bejegyzések szerint Juditha Betze nevű feleségtől három leánya született (Johanna, Amália és Ludovica), de sorsuk alakulásáról tudomásom szerint nincsenek adatok. Reményik Mátyásról, az első kolozsvári vaskereskedő Reményikről viszont tudjuk, hogy Kolozsvár egyik gazdag és megbecsült polgára volt. A Szentlélek (ma Virgil Fulicea) utca 8. szám alatti saját házában (ma is létezik) lakott, de emellett a Szentegyház/Iuliu Maniu utcában is volt háza. Virilisként, tehát mint az egyik legtöbb adót fizető polgár, a város Törvénybizottságának tagja volt. Az 1876-ban bekövetkezett haláláról a budapesti *Vasárnapi Újság* 1876. június 4-i számában hírt adott (sajnos a nevét tévesen Mihálynak írták). Ő volt az első kolozsvári Reményik, akit az evangélikus-lutheránus sírkertben temettek el.

(A vaskereskedő nagyapja) A Kolozsvárra került három Reményik testvér közül talán Reményik Lajos – a költő nagyapja – vitte a legtöbbre. Az anyakönyvi bejegyzés szerint 1812. feb-

ruár 26-án született Dobsinán. Kolozsvárra kerülve bátyja mellett tanulta ki a mesterséget, majd mint vaskereskedő a Bánffy palota mellett egykor álló Tivoli ház földszintjén működő Dietrich-féle vaskereskedésben dolgozott. Erről a korszakról a később híressé vált nagykarolyi származású festőművész, Ligeti Antal (1823–1890) is megemlékezik, akinek az 1885-ben tett kolozsvári látogatása alkalmával a *Kolozsvári Közlöny* 1885. június 18-án megjelent száma ezeket írta: „Ligeti Antal, mint meséli, 40 évvel ezelőtt állandó lakosa volt Kolozsvárnak. Akkor, mint a régi Wendlé cég (a későbbi Dietrich cég elődje) kereskedő növendéke volt (...). A piacunkon máig fennálló Reményik és Fia cég alapítójával, Reményik bácsival inaskodott és jó kedvvel rajzolgatott. Egy ízben a régi bolond Samu, a »csuka legyen belőled« szavajárásáról ismert csendes őrült megjelenvén a boltban, Ligeti lerajzolta, s otthon oly sikerülten dolgozta ki, hogy Szatmári Károly Romániában ma is élő festő, akkor már jó nevű művész, a boltinas rajzát kőbe metszette, s 5000 példányba sokszorosította.” Ehhez a visszaemlékezéshez hozzá kell tenni, hogy a 19. század derekán, amikor Ligeti Kolozsváron inaskodott, „Reményik bácsi”, azaz Reményik Lajos nem inasként, hanem már a harmincas éveiben járó kereskedőként tevékenykedett az említett boltban.

Reményik Lajos, ahogy az idők és a körülmények megengedték (ne feledjük, ebben az időben zajlott az 1848/49-es magyar forradalom és szabadságharc) megnősült. Feleséget Felvidékről választott magának a nála 18 esztendővel fiatalabb Nickl Matild (1830–1912) személyében. Házasságukból öt gyermek született, akiket, Mihályt kivéve, érdekes módon a dobsinai lutheránus templom anyakönyvébe jegyezték be. A keresztszülők, Mária, Viktor és ifj. Lajos esetében az apa testvére, Gáspár, anyai részről Nickl Amália voltak, születési helyül pedig a dobsinai 739-es számú ház van megjelölve. Az ifjabb Lajos esetében a keresztelési szertartást, illetve a bejegyzést egy Reményik nevű pap végezte, aki nem más, mint Reményik János (1802. május 20.–?), az apa testvérbátyja, aki 1848 és 1859 között lelkészként a dobsinai lutheránus templomban teljesített szolgálatot.

Az elsőszülött gyermek, Mária Mathild a későbbiek során férjhez ment a kolozsvári polgári iskola tanárához, Czirják Alberthez (1847–1888). A házasságból születő Mariska (1876–1943) nevű lányuk ifj. Genersich Antallal kötött házassága révén rokonságba került az egy ideig a kolozsvári Egyetem híres kórbonctan professzorának, id. Genersich Antalnak a családjával. A családfő Reményik Lajos két fia, Viktor és Mihály a családi hagyományt folytatva szintén az apjuk mesterségét választották. 1878-ban közösen átvették a Dietrich-féle vaskereskedést és Reményik Lajos és Fiai név alatt működtették tovább, kezdetben a régi helyen, a Tivoli házban, majd ennek lebontása után a Fötér 23. szám alatti ingatlan keleti szárnya földszintjén. A cég jogi és egyéb ügyes-bajos dolgait a jogi végzettségű ifj. Reményik Lajos, a költő kedvenc nagybátyja intézte.

(*Reményik Károly, a költő apja*) A vaskereskedő Reményik család Károly nevű fia érettségi után a budapesti Kir. József Műegyetemre iratkozott be, amelynek építészeti szakosztályát az 1879–1880-as tanévben végezte el, majd 1883-ban, elsőként Kolozsvárról, építészmérnöki oklevelet szerzett. Tanulmányai befejeztével megnősült és akárcsak édesapja, ő is felvidéki lányt vett el feleségül: a Dobsinától nem messze levő Jólész nevű településen élő Bretz család Mária (1863–1930) nevű lányának kérte meg a kezét. A fiatal házaspár Kolozsváron telepedett le és a Király/I. C. Brätianu és a Minorita/Hermann Oberth utcák délkeleti sarkán lévő Toldalagi-Korda-palota emeletén béreltek lakást. Ebben a házban született meg nemsokára első gyermekük, a későbbi költő, aki az anyai nagyapa után a Sándor nevet kapta. Az immár háromtagú család nemsokára átköltözött a Szentlélek utca 6. szám alatti új egyemeletes házba, amelyet a fiatal építészmérnök maga tervezett és épített fel a régi földszintes ház helyén.

A következő két lány, Sándor húgai, a mindössze egy évet élt Mária (1892–1893) és Sarolta (1894–1948) már itt születtek.

Azokban az időkben csak építésztervezői munkából Kolozsváron nem nagyon lehetett megélni, a nagyobb, államilag is támogatott építkezések, beruházások terveinek elkészítése az ismertebb és főleg nagyobb befolyással bíró budapesti tervező irodáknak jutott. Ezért aztán Reményik Károly is saját építkezési céget alapított, amely rövidesen a város egyik legismertebb ilyen vállalkozása lett. Szakmai tudását, rátermettségét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az általa vezetett cég egyre-másra nyerte a versenytárgyalásokat, kapta a legjelentősebb építkezésekre szóló megbízatást. A Reményik Károly nevéhez fűződő legjelentősebb kolozsvári épületek közül említem a Neológ Zsinagógát (1886–87, tervező Hégner Izidór), a Ferenc József Tudományegyetem keleti és nyugati szárnyát (1893–97, tervezte Meixner Károly és Alpár Ignác), a János Zsigmond Unitárius Kollégiumot (1899–1901, Pákei Lajos tervei alapján), a Mikó utcai Országos Karolina Kórház épületeit (1897–1905, tervezői Korb Flóris és Giergl Kálmán), az Egyetemi Könyvtárat (1906–1907, szintén Korb és Giergl tervei alapján).

Reményik Károly nemcsak megbecsült szakember, hanem ismert közéleti személyiség is volt. Számos szakmai és egyéb közösségi szervezetnek, egyletnek volt a támogatója, tagja vagy éppenséggel alelnöke, elnöke. A kolozsvári lutheránus egyházköztség példamutató tagja, 1912 és 1924 között gondnoka volt. A politikától sem tartotta távol magát, az első világháborút lezáró párizsi békeszerződés, illetve az impériumváltást követően Erdélyben megalakult Országos Magyar Párt tevékeny tagja, 1929-től pedig a Kolozs megyei tagozat elnöke volt. A mindvégig tevékeny építész és közéleti személyiséget 78 éves korában, 1935-ben érte a halál. A Reményik család sírkertjébe temették el, szeretett felesége és két, már itt nyugvó fivére mellé. (Reményik Károly életéről, tevékenységéről részletesebben a *Szabadság* napilap 2016. június 21-i számában megjelent, *Kolozsvár első okleveles építész-mérnöke: Reményik Károly*, a költő apja című írásomban olvashatnak.)

(*A költő édesanyja*) A költő édesanyja, amint az előbbiekben láthattuk, a felvidéki Jólész nevű faluban született 1863. július 15-én. A jelenleg Szlovákiához tartozó, a magyar határhoz közeli Krasznahorka várának lábánál fekvő Jólész (Jovice) 1318-ban már kifejlett község volt, de első írásos emléke csak 1352-ből való. Az 1910-es népszámlálás adatai szerint a 455 lakos túlnyomó többsége magyar ajkú, míg 2011-ben a falu 726 lakója közül 546 magyarnak, 130 szlováknak vallotta magát. Az akkori kisteleplülésnek nem lévén temploma, az újszülöttet Dobsinára vitték megkeresztelni, ahol augusztus 4-én a Mária Anna Izabella nevet kapta.

Édesapja a rozsnyói kerület erdőmérnöke Alexander Betz/Betz Sándor, édesanyja Pack (Pakh) Mária, Michael Pack és Ana Maria Remenik lánya volt. Betz Mária anyai nagyanyja, nem más, mint Reményik Sándor nagyapjának édes nővére, és ily módon a költő anyai részről is „kapott” egy Reményik dédszülőt. Hantz Lám Irén *A lámpagyújtogató* című könyvében így ír Reményik Sándor édesanyjáról: „Bretz Mária írói vénával megáldott nő volt: verselt, sokat mesélt gyermekeinek érdekes, általa kitalált meséket. Verseit németül írta, mesélni magyarul mesélt. Sorsa a későbbiekben tragikusan alakult, mivel nagyon fiatalon elvesztette hallását, és éveinek legnagyobb részét süket csendben élte le. 1930. március 25-én 67 évesen érte a halál.”

(*„Egy lángot adok, ápolod, add tovább”*) „Kis városunk története az utolsó századokban 4 birtokos nemes családot említ. Mindannyian bányászattal foglalkoztak, gazdagok voltak és előkelők. Legelőször kihalt Dobsinán az Antony család, követte a Lányi família, a melyekből már hírmondó sem maradt. Azután a Remeniyk családot érte el végzete, melynek már itt

férfi tagja nincsen. Míg a Szontagh famíliának utolsó férfi tagja él már csak szerényen kis szülővárosunkban, melynek bányászata több mint 200 éven át generációkon keresztül biztosított jólétet és tekintélyt a családnak. Sic transit glória mundi” – írta Szontagh Sándor 1926-ban a már említett *Dobsina 600 éve (1326–1926)* emlékkönyv egyik fejezetében. Reményik Sándor halálával ugyanez történt 15 évvel később, a Kolozsvárra szakadt Reményikekkel kapcsolatban. Véget ért egy közel másfél évszázados korszak, s a költő koporsójának lezárása a Reményikek kolozsvári, fizikai értelemben vett jelenlétének végét is jelentette. De megmaradt a vasáros Reményikek emléke, száz év elmúltával is büszkén állnak, dacolva idővel – és sajnos, sok esetben az emberi közönnyel – az építész Reményik Károly épített örökségünké vált épületei. És ami a legfontosabb, ránk maradt Reményik Sándor felmérhetetlen szellemi öröksége, irodalmi, lapszerkesztői munkásságának eredménye. A mi feladatunk az, hogy az építész Reményiktől ránk maradt épített örökséget óvjuk és megtartsuk, a költő Reményiktől kapott lángot pedig ápoljuk és továbbadjuk az eljövendő nemzedékeknek.

(A közlemény eredetileg a kolozsvári Művelődés c. folyóiratban jelent meg. Köszönjük a közlés lehetőségét.)